

УСТАНОВИ КУЛЬТУРИ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТУ

Розглядаються особливості реалізації експерименту у сфері організації культурно-дозвілдової діяльності в Рівненській області.

Ключові слова: *сфера культури, культурно-освітня діяльність, культурно-дозвіллові комплекси.*

Рассматривается специфика реализации эксперимента в сфере организации культурно-досуговой деятельности в Ровенской области.

Ключевые слова: *сфера культуры, культурно-досуговая деятельность, культурно-досуговые комплексы.*

We consider the specifics of the experiment in the organization of cultural and leisure activities in the Rivne region.

Key words: *the sphere of culture, cultural and recreational activities, cultural and recreational facilities.*

Актуальність пошуку інноваційних форм організації культурно-дозвілдової сфери пов'язана не лише з суто професійними питаннями змісту та перспектив самої галузі, а й широким комплексом соціальних питань, вагомість яких виявляється в регіонах з переважачим сільським населенням, до яких належить і Рівненщина. Предметом аналізу є діяльність культурно-дозвіллових комплексів (КДК), які, власне і можна розглядати як новацію в реформуванні мережі клубної мережі. Культурно-дозвіллові комплекси Рівненщини стають ефективним чинником організації дозвілля, концентрації коштів і згодом їх ефективнішого використання. У сучасних умовах це помітно навіть на такому прикладі. Представники КДК беруть активну участь у написанні проектів щодо інформатизації села. Якщо в майже ідентичній області — Волинській — протягом року підготовлено 2 такі проекти, а в значно більшій за кількістю населення й відповідно культурним потенціалом — Львівській області — 6 проектів, то на Рівненщині впродовж останнього року реалізовано 13 проектів, що засвідчує ініціативність самого населення, його бажання поліпшувати не лише стан громади, але й облаштовувати власне культурне середовище.

Створення цих структур сприяло ефективній роботі голів сільських рад, усвідомленню важливості питань культури в системі життєдіяльності населення. Кожен голова відчув реальну підтримку своїй діяльності, так само, як і населення — підтримку свого керівника. І такий тандем є і буде корисним для двох зацікавлених сторін. Здається, що, нарешті, саме в культурній сфері села найвідчутніше бажання керівників справді бути потрібними громаді. І ця громада, сподіваємося, й надалі обиратиме саме тих

керівників, які їй потрібні й уособлюють у собі сучасного менеджера.

Сьогодні заклади культури, як структурні підрозділи культурно-дозвіллевих комплексів, забезпечують не лише організацію дозвілля, розвиток народної творчості, інформаційного забезпечення та позашкільного навчання населення, але й працюють над підтримкою позитивного іміджу органів влади та місцевого самоврядування.

Найпопулярнішими формами їхньої діяльності є проведення урочистих заходів та концертних програм до державних свят, визначних історичних подій, свят за історичним, літературним та народним календарем, зокрема до Дня Соборності України, Дня державної незалежності України, Дня Конституції України тощо.

Одним із пріоритетних напрямів їхньої діяльності є заходи щодо підтримки культури села, зокрема проведення обласних свят, конкурсів, фестивалів безпосередньо у селі. Серед них наймасштабнішими є: «Кобзарева струна не вмирає», організованого на базі Березнівського району, обласний фестиваль народних хорових колективів ім. Є. Кухарця «Пісня — доля моя» на базі Дубровицького району, районний фестиваль «Великодні дзвони» в Млинівському районі, районний дитячий літературний конкурс «Провесінсь» у Березнівському районі, районний дитячий фестиваль естрадного мистецтва «Зоряний шлях» у Дубенському районі, культурно-мистецька акція «Музей одного села», обласний огляд культурно-дозвіллевих комплексів, у рамках якого проходять творчі звіти аматорських колективів, естафета праці та культури «Від села до села», районні свята народного мистецтва та свята сіл.

Управління культури і туризму та обласний Центр народної творчості намагаються організувати роботу так, щоб кожен район мав свою специфічну візитку в аматорському пошуку, репрезентації району. Сьогодні на Рівненщині згідно з документами діють 350 КДК (на територіях усіх сільських і селищних рад, окрім районних центрів, де вони не потрібні, оскільки культурна інфраструктура райцентрів є значно кращою). Формально їх очолюють голови сільських і селищних рад, майже в усіх районах області, крім Здолбунівського, Дубенського, Сарненського, Березнівського, функції організації роботи КДК здійснюють відділи культури і туризму райдержадміністрацій та заклади культури на місцях.

У Березнівському, Дубенському, Здолбунівському, Сарненському, Зарічненському, Костопільському, Рокитнівському районах до складу КДК входять заклади освіти, культури, медицини, спорту, підприємства й громадські організації, що діють на території сільських (селищних) рад. В інших — лише заклади культури й освіти.

В Здолбунівському районі згідно розпорядження голови райдержадміністрації щороку проходить фестиваль культурно — дозвілєвих комплексів. Призовий фонд фестивалю становить 30 тис. грн. У рамках фестивалю відбуваються спортивні змагання з міні-футболу, волейболу, шахів і шашок, армспорту, гирьового спорту, настільного тенісу, перетягування линви тощо.

Районні огляди КДК, проведені в Березнівському (2009 р.), Гоцанському (2007 р.), Зарічненському (2007 р.), Сарненському (2008 р.), Костопільському (2009 р.) районах, теж певним чином активізували культурно-дозвілєву практику.

З метою вдосконалення своєї роботи діяльність КДК розглядалась на засіданнях колегій Острозької (2008 р.), Дубровицької (2007, 2008 рр.) райдержадміністрацій, про що прийнято відповідні рішення.

Базовими закладами організації роботи культурно-дозвілєвих комплексів є, зрозуміло, заклади культури. Всього в сільській місцевості працюють 500 бібліотек та 633 клубні заклади (2002 р. — відповідно 496 та 664). Збережено мережу публічно-шкільних бібліотек, що дозволяє економно використовувати фінансові, матеріальні та кадрові ресурси. Їхнього потенціалу достатньо для організації культурно-дозвілєвої роботи. Фонди сільських бібліотек налічують 7.591,5 тис. примірників творів друку. Комп'ютеризовано 56 сільських книгозбірень, ще 106 використовують комп'ютерну техніку загальноосвітніх навчальних закладів згідно з укладеними угодами. У 2009 р. надходження від надання платних послуг закладами культури сільському населенню становили 1,2 млн грн., порівняно з 840 тис. грн. у 2004 р. [2].

Традиційно в населених пунктах області установи різних систем і відомств беруть участь у проведенні урочистих та мистецьких заходів до державних та традиційних свят, свят села. Систематично організовуються творчі звіти сільських рад, районні фестивалі й огляди за жанрами, виставки декоративно-ужиткового мистецтва, тематичні вечори, вечори відпочинку для дітей та молоді. Децю повільнішими темпами, порівняно з попередніми роками, здійснювалися заходи щодо поліпшення матеріальної бази закладів культури, хоча певні досягнення помітні. У 2009 р. на кошти з різних джерел завершено будівництво клубу в селі Довге Сарненського району, триває реконструкція будинку культури в селі Серники Зарічненського району. Загалом упродовж минулого (2010) року здійснено 565 поточних та 28 капітальних ремонтів на загальну суму 18 млн 361 тис. грн., що майже вдвічі більше, ніж у 2008 р. (10 млн. 465 тис. грн.).

У 2009 р. лише на переобладнання систем опалення та впровадження енергозберігаючих заходів витрачено 1,2 млн. грн., у т.ч. за рахунок бюджету — 812 тис. грн. Найбільші обсяги

робіт виконано в Здолбунівському, Млинівському, Сарненському, Березнівському, Дубенському районах. Однак питання переобладнання та реконструкції систем опалення установ культури вирішується повільно. В зимовий період, за даними управління культури і туризму, не опалюється або опалюється частково 199 приміщень установ культури на селі, що складає 20% від їх загальної кількості. Дещо знизилась темпи матеріально-технічного забезпечення галузі. У 2009 р. закладами культури для сільських установ придбано музичних інструментів, технічного обладнання, одягу для сцени на суму 411,2 тис. грн. (2008 р. — 667,1 тис. грн.) [1]. Кризові явища негативно впливають і на розвиток кадрового потенціалу галузі.

Якісний склад працівників культури порівняно з минулим роком знизився й становить 85,0% від загальної кількості спеціалістів, що працюють (2008 р. — 85,4%). Найнижчим цей показник є в Зарічненському (70,9%), Рокитнівському (71%), Дубровицькому (73,9%), Гоцанському (74,4%) та Млинівському (75%) районах. Причина цього досить прозаїчна. У зв'язку з тим, що клубні заклади перебувають у комунальній власності місцевих громад, а чинне законодавство України не передбачає погодження при призначенні на посади керівників закладів культури клубного типу з начальниками відділів культури і туризму райдержадміністрацій, відсоток фахівців серед клубних працівників становить лише 60,5%, а в Рокитнівському, Гоцанському, Корецькому, Зарічненському, Дубровицькому районах — від 37,5 до 48,5% [1]. Хоча поняття «фахівці» сьогодні має дещо інший зміст (адже вища культурологічна в Україні відсутня), все ж цей факт є позитивним, адже наведений відсоток є вищим, ніж у попередні роки.

На 0,5 — 0,75 ставки посадового окладу працюють 33,2% фахівців сільських закладів культури (2008 р. — 30,1%) [3]. А у 2005 р. — 9,6% на 0,75 ст. та 33,3% на 0,5 ставки [2]. Протягом діяльності КДК у навчальних закладах області (ЗОШ) додатково введено 37 ставок керівників спортивних секцій та 20 ставок практичних психологів. Чисельність практичних психологів та соціальних педагогів збільшилася на 61 одиницю порівняно з 2003 р. Створено центри практичної психології та соціальної роботи в м. Рівному та Корецькому районі. Фахівці цих центрів також залучені до роботи в системі КДК [1]. «Творча палітра» районів є досить різноманітною, проте беззаперечно — позитивною. Цьому сприяє й постійний контроль співробітниками управління роботи КДК. Так, у 2007 р. проведено огляд-конкурс діяльності закладів освіти Костопільського району в системі КДК, за результатами якого видано відповідне доручення голови райдержадміністрації. Щорічно проводиться огляд-конкурс діяльності закладів освіти Здолбунівського району в системі КДК, що також дає свої результати.

Найактивніше в структурі КДК Дубровицького району працює Удрицька загальноосвітня школа I-III ступенів. У рамках проекту «Соціальна інтеграція та розвиток громадської відповідальності молоді в Україні». Там організовано міжнародний волонтерський фестиваль «VOLфест» за участю волонтерів зі США, Іспанії, а також Черкаської, Львівської, Житомирської, Київської та Рівненської областей.

Значна частина КДК Млинівського району плідно співпрацює з навчальними закладами. В рамках цієї співпраці у квітні-травні спільно підготовлено й проведено творчі звіти навчальних закладів. Практикується залучення працівників культури до роботи за сумісництвом керівниками гуртків як оплачуваних, так і на громадських засадах, педагоги загальноосвітніх закладів є активними учасниками творчих колективів КДК.

Упродовж 2008-2009 рр. КДК Торговицької сільської ради брав активну участь у польсько-українському проекті «Самоврядування для сільської освіти», реалізованого Федерацією освітніх ініціатив із Варшави та «Центром освітніх ініціатив» зі Львова. В процесі його реалізації з ініціативи педколективу школи сформовано громадську організацію «Надія», яка презентувала проект «Всією громадою — до здорового способу життя». Результатом стало започаткування проведення щорічних спортивних свят на базі спортивних об'єктів школи, ремонт спортивної зали школи, у якому взяли участь мешканці села, придбання нового та ремонт наявного фізкультурно-спортивного обладнання тощо.

Однак матеріально-технічна база загальноосвітніх навчальних закладів ще використовується недостатньо для організації дозвілля сільських громад у позаурочний час через відсутність відповідних угод між керівниками КДК та директорами загальноосвітніх навчальних закладів.

У спортивних секціях дитячо-юнацьких спортивних шкіл у сільській місцевості займається понад 8,7 тис. дітей, підлітків та сільської молоді з 21 виду спорту, з якими проводять навчально-тренувальні заняття 276 тренерів-викладачів.

Усього в області створено та успішно працюють майже 190 сільських спортивних клубів, до фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових занять в яких залучено понад 8 тис. осіб, утім лише 17 із них мають статус юридичної особи.

У сільській місцевості функціонують 7 стадіонів, 163 майданчики з тренажерним обладнанням, 9 тенісних кортів, 345 футбольних полів, 151 спортивний майданчик, 136 приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять, 259 спортивних залів площею не менше 162 кв. м., 5 плавальних басейнів, 138 стрілецьких тирів, 1 кінноспортивна база. Більшість з них належать закладам освіти [1].

В Будинках культури Березнівського, Зарічненського, Корецького районів діють по 2 спортивні кімнати, Рівненського — 3, Дубенського — 10, Костопільського — 12, Рокитнівського — 14, Здолбунівського — 16 [2].

Рівненська область одна з перших в Україні виконала Постанову Кабінету Міністрів України від 21.01.98 р. № 63 «Про подальший розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді (ССДМ) та підвищення ефективності їх діяльності». Центри ССДМ створені й діють у кожному районі та місті обласного підпорядкування. З лютого 2003 р. вперше в Україні організовуються центри соціальних служб для молоді в сільських населених пунктах області. У 2006 р. були створені та діяли 308 сільських, селищних центрів ССДМ, філій районних центрів ССДМ, що здійснюють соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах тощо.

За останні 5 років кількість діючих центрів ССДМ зменшилася до 134, що становить 45,5% від створених сільських, селищних центрів. Така ситуація склалася у зв'язку з недостатнім фінансуванням, відсутністю нормативно-правового забезпечення.

Наявна кількість діючих центрів не в змозі повною мірою надавати соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, що опинилися в складних життєвих обставинах, безпосередньо за місцем проживання, особливо в сільській місцевості. Культурно-дозвіллеві комплекси діють на територіях усіх сільських та селищних рад, окрім районних центрів. У 2011 р. відновлено діяльність Заборольського КДК Рівненського району та введено в експлуатацію культурно-дозвіллевий комплекс с. Жовкині Володимирецького району. А 17 вересня 2011 р. в м. Березне відбувся обласний фестиваль КДК «І творчістю хата багата», започаткований з метою підвищення ефективності й якості культурно-освітньої роботи, організації дозвілля, фізкультурно-оздоровчих заходів, збагачення їхнього змісту та урізноманітнення форм, про що вже йшлося вище.

Позитивно оцінюючи набутий досвід, слід звернути увагу на наступне. Головною й надалі залишається кадрова проблема: підготовка відповідних кадрів, здатних усвідомити свою роль у системі культурної практики, їхнього бажання активно працювати на результат, розробка відповідної системи критеріїв оцінки цього результату, моделі клубу майбутнього, якості проведених заходів, ВНЗ, де ці кадри здобувають чи здобуватимуть фахову освіту, й лише на цій підставі — оплата праці керівників закладів чи художніх колективів тощо дасть змогу зробити наші клубні установи привабливими й у місті, й у селі. Сьогодні галузь функціонує лише завдяки старій генерації фахівців, котрі не вивчають досвіду інших країн у цьому напрямі, не виявляють

особливого бажання та їй не вміють вивчати вподобання населення, що перебувають у межах впливу того чи іншого клубного закладу.

Свої кроки на цьому шляху держава більшою мірою здійснила: значно підвищено оплату працівникам культури — бібліотечним та клубним, заробітна плата яких уже сьогодні часто перевищують заробітну плату сільського вчителя, проте такої ж адекватної віддачі від працівників культури поки що не помітно. На разі розробка критеріїв оцінки культурної діяльності. В цьому напрямі своє слово мають сказати працівники місцевих методичних служб, територіальних громад, оскільки від їхнього прискіпливого ставлення до «своїх» закладів культури багато що залежатиме й у практиці діяльності останніх;

— відчувається слабка методична підтримка галузі. Наявні методичні служби районного будинку культури чи обласного центру народної творчості мають працівників, що здобули освіту в колишніх інститутах культури в 60-70-х рр. і з того часу жодного разу не підвищували свою фахову кваліфікацію. Вони не мають змоги спілкуватися з представниками сфери інших областей. Відтак сподіватися на їхню ефективну роботу не можна;

— експерименти в культурно-дозвіллевій сфері, попри значну надуманість та малоефективність, певною мірою сприяють позитивним змінам у галузі, принаймні є основою результатів, за якими можливо вносити зміни в подальшу систему діяльності;

— сьогодні сфера культури в Україні потребує значних змін, починаючи від розробки вмотивованих критеріїв роботи співробітників галузі до критеріїв діяльності установи культури загалом;

— утім галузь культури, особливо її культурно-дозвіллевий вектор, залишається й надалі достатньо потрібним у питаннях забезпечення населення культурним продуктом, зокрема в сільській місцевості;

— акцентування уваги на місцевому чинникові — єдиний і найефективніший шлях організації культурно-дозвіллевої практики на селі в сучасних умовах;

— галузь культури потребує не лише значних коштів для її модернізації, наближення до рівня матеріально-технічного забезпечення хоча б на рівні пересічного громадянина, але й нових кадрів, здатних забезпечити галузь новими ідеями, бажанням змінити на краще культурну ситуацію на місцевому рівні;

— для ефективного функціонування галузі потрібно також заснувати всеукраїнське періодичне видання, яке б на своїх сторінках публікувало не лише кращий досвід організації подібної діяльності, але й відповідні теоретико-прикладні розробки. Великого значення набуває також поширення цього досвіду в практиці роботи установ культури на місцевому рівні.

Оголошуючи про прагнення інтегруватися до світової спільноти, виявляючи готовність до освоєння всього справді вартото уваги, що створено іншими культурами, необхідно докласти максимум зусиль для збереження, відродження, розвитку й презентації перед світом усього найкращого, що має у своїй духовній скарбниці український народ, насамперед, зі сфери нашої традиційної культури.

Список літератури

1. Інформація щодо стану роботи культурно-дозвіллевих комплексів у 2010 році // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації за 2011 рік.
2. Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2010 рік // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
3. Регіональні моделі дозвіллевої діяльності населення України. Розділ: Соціологія // Культурно-дозвіллева діяльність в Україні. — К.: Центр культурних досліджень, 2010.

Надійшла до редколегії 16.02.2012 р.